له پەراوێزی کولتوورەوە

هونەری هەڤپەیڤین لە ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا

سەرنووسەر

(٢ – ٢)

* لەپاش ڕاپەڕین هونەری هەڤپەیڤین و چاوپێکەوتن چەند پێشکەوتنی بەخۆیەوە بینیوە، ئەوەندەش بەهۆی سەرهەڵدانی زۆری و بۆری لە سەرجەم کایە و بوارەکانی ژیانی کوردەواری، بە هەمان شێوە لەسەر ئاستی کولتووری و ڕۆژنامەوانیش بارودۆخەکە بووە خومخانە و تووشی پاشاگەردانی بوو، بۆیە دەبینین ئەو هونەرە بەهۆی هەڵپەکردن و شێواندن و خراپ بەکارهێنان و زۆر بڵاوبوونەوەیەوە بەم دەردە چووە و بەو شێوەیەی لێهاتووە کە هەیە، بەمەش خراپ بەسەر پیشەی ڕۆژنامەوانیی کوردیدا شکاوەتەوە، بە تایبەتیش بەهۆی ئەم خراپ بەکارهێنان و تێنەگەیشتنەوە لە ئەرک و پەیامی ئەو هونەرە، هۆیەکەشی بۆ کەسانی ناشی و ناکارە و ناشارەزا دەگەڕێتەوە کە خۆیان لە قەرەی دەدەن، بەڵام بە تەواوی ناتوانن ئەرکەکە بگرنە ئەستۆی خۆیان و پەیامەکەی بگەیەنن، یان بەنیوەوناچڵی جێبەجێی دەکەن و پەیامەکەی دەشێوێنن و لە ڕاستەڕێی خۆی لای دەدەن و بەرەو ئاقارێکی دیکەی دەبەن، هۆیەکی دیکەشی ئەوەیە ئێمە لەو بوارەدا تا ئێستا نەمانتوانیوە نەک هەر لەو بوارەدا، بگرە لەناو سەرجەم هونەرەکانی کاری ڕۆژنامەنووسیدا بەچاکی قاڵ ببین و پیشەییانە ئەو ئەرک و کارانە ڕابپەڕێنین.

* ئێمە دەزانین کەسانێک هەن کە بە خۆرسک بێدەنگ و کەم دوون، ئەگەرچی زۆریش لە ناوەوەی خۆیان ئاوەدانن، بەڵام کەمتر حەز بە قسەکردن و بیروڕادان و چوونە بەر ڕووناکی و ڕیکلام بۆ خۆکردن دەکەن و کەمتر حەزیان لە خۆ هەڵقورتانە ناو هەموو شتێکە، واتە نایانەوێ ببنە ئەسکوێی ناو هەموو دیزەیەک و قسە لە بارەی هەموو شتێکەوە بکەن، یان هەر لە بنەڕەتەوە باوەڕیان بە قسەکردن و بیروڕادان نییە و بەبێ هوودەی دەزانن، ڕۆژنامەنووس ئەگەر بتوانێت ئەو جۆرە کەسە بهێنێتە گیروگازی قسەکردن و بیروڕا لێ وەرگرتن و گفتوگۆی لەگەڵدا بکات، ئەمە بۆ خۆی دەست پێشخەرییەکی ڕۆژنامەوانی (سبق صحفي) گرنگە و بۆ خۆی سەرکەوتن و دەسکەوتێکی ڕۆژنامەوانییە. گیروگازی بە قسە هێنان و شکاندنی بێدەنگی بە پرسیاری ئیستیفزازی و فڕێدانی تۆپەڵە پرسیارێکی گوماناوی و تۆمەتاوی نییە بدرێ بە تەنگەی ئەو کەسەدا، تا بخرێتە ناو قەفەسی تاوانباری و ئەویش وەک تۆمەتبارێک داکۆکی لە خۆی بکات، ئەمە نەک هەر لەلای ئێمە وایە، بگرە لەلای میللەتانی دنیاش هەروایە کاتێک دەبینی کەسانێک زۆر بە دەگمەن قسەیان کردووە، یان بە مسقاڵ قسەیان کردووە و نهێنییەکانی ژیان و نووسینی خۆیان درکاندووە، یان هەر لە بنەچەوە قسەیان نەکردووە.

* یەکێک لەوانە (سامۆییل بیکیت)ـە کە ڕۆژنامەنووسەکان نەیانتوانیوە قسە و زانیاری و بیروڕای سەبارەت بە کتێبەکانی، یان بیروڕای تایبەتی خۆی لێ وەربگرن، کە ڕۆژنامەنووسەکان چوونەتە لای گفتوگۆی لەگەڵدا

بکەن و بیروڕای لێ وەربگرن، ئەو پێیانی وتووە هەموو ئەو بیروڕایانەی ئێوە لەمنی داوا دەکەن لەناو دەقەکانم و لە دووتوێی کتێبەکانمدا هەن و ئێوە دەتوانن بچن لەوێ بیانخوێننەوە و بەدەستیان بهێنن. دەڵێن کە ڕۆژنامەنووسان لە کنی هاتوونەتە دەرێ سەریان گێژی خواردووە و هیچیان لێ هەڵنەکراندووە و بە دەست نەهێناوە. (ئۆکتاڤیۆ باث)یش دەڵێ پێویستە داهێنەرەکان لە ژیانیاندا تەنیا سێ جار قسە بکەن، جارێکیان لە بارەی سەرەتایەکانی نووسین و ئەزموونی خۆیان بدوێن، جارێکیشیان ئەوکاتە قسە بکەن کە ئەزموون و تاقیمانەکەیان کامڵ دەبێ و پێدەگات، دواجاریش لە کۆتاییەکانی ژیانیاندا باسی دوا قۆناغ و وێستگەی ئەزموون و داهێنانەکانی خۆیان بکەن، ئەوەش ڕێک پێچەوانەی هەوڵ و بۆچوونی ئەو کەسانەیە کە لەو باوەڕەدان دەبێ زۆر قسە بکەن و زۆر دەرکەون و بیروڕا بدەن، تەنانەت ساڵ دوازدەی مانگ ئیش بۆ ئەو بۆچوونەیان دەکەن و پێیان وایە لە هەر چاوپێکەوتن و هەڤپەیڤینێکیاندا ئەگەر یەک دێری نوێشیان وتبێ، ئەوە کارێکی زۆر چاکیان کردووە، بۆیە بێ پەروا و بە بۆنە و بێ بوونی هیچ بۆنەیەک قسە دەکەن، ئەوە لە کاتێکدا بەڕای من پێویستە کەسەکان، خۆیان بڕیاری کاتەکانی قسەکردن بدەن، کەی پێویستە دەرکەون و قسە بکەن، یان کەی لەبار و پێویستە دەربکەون و قسە بکەن و بیروڕا دەربڕن، تا سیحر و ڕەونەق و هەیبەتی خۆیان لەدەست نەدەن و خەڵکی تاقەتی گوێ گرتن، یان خۆیندنەوە و بینینی چاوپێکەوتنەکانیانی بمێنێ و سەنگینی و تازەیی بیروڕایەکانیان لە دەست نەدەن. کارەکتەرەکە دەبێ لەو کاتەدا دەربکەوێت کە قسە و بیروڕایەکەی کاریگەریی خۆی هەبێ و شوێنێک بگرێ، یان کاتێک بەرهەمێکی نوێ، دیاردەیەکی نوێ، چەمکێک، بیروڕایەیەکی پێویست و پەیوەست بە پسپۆڕییەکەی دەرکەوێ و پێویست بە قسەی ئەو بکات تا بیروڕا لە بارەی کارە نوێیەکەیەوە بدات، یان ڕووداوێک پێویستی بە بیروڕای ئەو هەبێ قسەی لە بارەوە بکات، نەک عاشقی شاشە و بەر مایکرۆفۆن بێت و بەردەوام بچێتە سەر تەلەڤزیۆن و ڕادیۆ و لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا قسە بکات و لەسەر و مێشک و جومجومەی خەڵکی بدات، تا هەر نەبێ چاوپێکەوتنەکانی تامی خۆیان بمێنێ.

* لەو دواندنانەدا ئەو کەسانەی دەیاندوێنین دەبێ ئەو کەسانە بن کە لە دەربڕینی بیروڕایەکانیاندا بە ڕاستگۆیی خۆیان دەناسرێنەوە و بۆ خۆیان و بینەران و بیسەرانیان وەک کەسانی ڕاشکاو ناسراون، ئەوانە چەندی بچنە ناو وردەکارییەکانی ژیانی خۆیان و ئەزموون و تاقیمانە و زانیارییەکانیان، ئەوەندە زیاتر لەلای کەسانی بەرانبەر دەخوێنرێنەوە و زۆرتر دەبنە مایەی سەرنج و بەدواداچوون و گەڕان بەدوای بەرهەمەکانیان و مەقبووڵتر دەبن. لەوانەیە ڕێ کەوتبێ کەسێکی بەرانبەرت لە کاتی قسەکردندا زۆر لەبلەبان (لبق) نەبووبێ لە قسەکردندا، یان لەکاتی قسەکردن و بیروڕا دەربڕیندا بەسەر ڕاگرتنی ڕیتم و هاوسەنگی و تەرازووی قسە و بیروڕایەکانیدا کەسێکی زاڵ نەبووبێ، بۆیە ئەو جۆرە کەسانە چ بەهۆی شەرمەوە بێ، یان کەم ئەزموونی لە قسەکردن، یان خۆپارێزی (تحفظ) کردن بۆ نەوتن و نەدرکاندنی هەندێ زانیاری، یان بەهۆی پەرتوبڵاوی زیهنیی خۆیەوە، یان بە هەر هۆیەکی دیکەوە بێ، ئەوانە کە دەمودووی قسەکردنیان ڕوون و باش نییە و ناتوانن قسە و بیروڕایەکانی خۆیان بە جوانی و پوختەیی و چڕوپڕی لە کاتی گفتوگۆیەکاندا دەربڕن و بە مەنتیقێکی بەهێزەوە بەدەستەوە بدەن، بۆیە ئەو جۆرە کەسانە زۆرجار تێدەکەون و بیروڕای سەرپێی و هەڵبزڕکاو و نەکڵۆک دەدەن کە لەوانەیە زۆر بەگران لەسەریان ڕابوەستێ و دواییش باج و سەرانەی خۆی لێیان بوێت، بەتایبەتی لەو کاتەدا کە تووشی زەللەی زمان دەبن و زمانیان پێش عەقڵیان دەکەوێ و قسەی ڕەق و تەق دەکەن، یان لە وتنی هەندێ بیروڕادا (با ڕاستگۆییشی تێدا بیت)، لە تەنگەی کۆمەڵ، یان کەسانێک، کەسایەتییەک دەدەن، یان داوونەریتی کۆمەڵ دەبەزێنن و لە ئایین دەدەن، یان بیروڕا و قسەکانیان بۆ ناچێتەوە سەر یەکتری و بە پچڕپچڕی دێنە بەرچاو و بەزەحمەت مۆنتاژ دەکرێن و لێکتر گرێ دەدرێن. لەوانەیە بڵێن و بپرسن کە ئەو کەسە حاڵی وەهایە، ئەی بۆچی گفتوگۆی لەگەڵدا دەکرێ؟ لە وەڵامدا دەڵێین: بەپێی ئەو سووکە ئەزموونەی خۆمان کەسانی داهێنەر و نووسەری ناسراو و هونەرمەندی گەورەمان هەیە، تەنانەت کەسانی خوێندەوار و ڕۆشنبیری چاکیشمان هەیە، لەم حاڵەتە بەدەر نین، کە کاری گرنگیان کردووە و ناتوانین بەلاوەیان بنێین، لەو لایشەوە هەمانە توانایی قسەکردنی زۆر باشیان هەیە و خاوەنی مەنتیقێکی بەهێزن و لە قسەکردن و بیروڕا دەربڕیندا لەبلەبان و قسەزانن، بەڵام دەکەونە ناو پەتای زۆر گوتن و قسەی بێ ئایدە و فایدەوە و لەو زۆر گوتنەشدا سەری گڵۆڵەکەیان لێ گووم دەبێت و زۆر باس و بابەت دادەمەزرێنن و دەوروژێنن و زۆر لە مەسەلەکان تێکەڵ و پێکەڵ دەکەن و دەیکەنە شێلەوبێلە و بەسەریەکدا

دەیانترشێنن. کەسانێکیش هەن لەنێوان ئەم دوو حاڵەتەدا، واتە قسەزانی و لەبلەبانی و کەمدوویی و لاوازی لە قسەکردن و دەربڕیندا، بەیناوبەین و مام ناوەندین، واتە دەزانن چۆن سەری قسەکانیان لەگەڵ بنی قسەکانیان و بیروڕایەکانی دیکەیان پێکەوە ببەستنەوە و دەزانن چۆن چۆنی قسە و بیروڕایەکانی خۆیان بڵێن. هەیشە کە قسە دەکات تۆ تەنیا ئەوەندەت لەسەرە ئالای سپی بۆ هەڵکەیت و هەر حەز دەکەیت گوێی بۆ شل بکەیت، ئەوەندە قسە و بۆچوونەکانی جوان و سەرنجڕاکێش و شیرین.

* ئەگەر بۆ چاوپێکەوتنێکی ڕۆژنامەوانی ڕۆژنامەیەک، هەفتانەنامەیەک، نیو مانگانەیەک بیروڕا وەرگرتن بە تەلەفۆن وەربگیرێت، کە زۆرجار ئەوەش بە تەلەفۆنێک دەکرێت کە ڕێکۆردەری لەگەڵدایە و قسەکان تۆمار دەکرێن، لەوانەیە ئەوە بۆ خێرایی گەیشتن بە هەواڵ و زانیارییەکان کارێکی دروست بێ و زوو بێتە دەستەوە، ئەوەش لەبەر ڕێگە کورتی و زوو گەیشتن بە ئەرک و پەیامەکە، یان بۆ پشت ڕاستکردنەوەی هەواڵێک، زانیارییەک، پێویستە، بەڵام بۆ گفتوگۆی دوورودرێژی نووسەر و هونەرمەندێک کە گفتوگۆی هەمەلایەن و درێژ گرنگ و پێویستە، دەبێ گفتوگۆیەکە ڕاستەوخۆ و ڕووبەڕوو بێت و بکرێ، سوودی ئەو گفتوگۆ ڕاستەوخۆیەش ئەوەیە تۆ دەتوانی لەو کاتەدا کە کەسەکە لە پرسیارەکەت هەڵدێ و خۆی دەدزێتەوە، یان دیبلۆماسیانە بە پێچوپەناو ئەم لاو ئەولا کردندا دەڕوات، تۆش دیبلۆماسیانە ئەو زانیاریانە، یان هەندێک لەو زانیاریانەت بەدەست بکەوێت کە مەبەستتە وەگیریان بهێنی، ئەمە زیاتر لەو کاتانەدا دێنەدی کە بتوانیت ئاستێکی بەرز و باش لە دۆستایەتی لەگەڵ کەسەکە دابمەزرێنی و کارێکت کردبێ بووبیتییە جێگەی باوەڕ و متمانەی ئەوکەسە، ئەو کاتە زۆر گرێی دڵ و دەروون و ناخی خۆیت بۆ دەکاتەوە و دەرگای زۆر ڕاز و نیازی دڵ و دەروونیت بۆ دەکاتەوە.

* لای ئێمە جار هەبووە دوو - سێ جار، یان چوار- پێنج کەڕەت ئەوکەسەمان بینیوە و دواندوومانە، تا پتر لە کەشوهەوای بیرکردنەوە و خەم و پەرۆشییەکانی ئەو بزانین و تێی بگەین، پاشان بە چەند قۆناغێک کەوتووینەتە گفتوگۆکردن لەگەڵیدا، هەندێ جار لەپاش تەواوکردنی گفتوگۆیەکەش بۆ زانیاری زیاتر و دڵنیابوون لە هەندێ زانیاری، یان بۆ پوختە و تێرکردنی زیاتری بابەت و تەوەر و زانیارییەکان و کاملکردنیان چووینەتەوە لای. قەت مومکین نییە تۆ بە زۆرەملێ و بە تۆبزی کەسێک بهێنیتە قسەکردن، بەڵکو دەبێ ئەو کەسە بە خواهیشتی خۆی قسە بکات، چونکە ناتوانین یاسا و نەریت و سرووتی ژیانی کەسیی ئەو کەسایەتییە تێک بدەین، ئەگەر شەوق و زەوقی قسەکردنی نەبوو، گفتوگۆیەکی سەرکەوتووشی لەگەڵدا ناکرێ و ناتوانین زانیاری پێویستیشی لێ بەدەست بهێنین. کەواتە بۆژۆ و هەراسانکردنی کەسانێک بۆ ئەوەی قسەت بۆ بکات و گفتوگۆی لەگەڵدا ساز بکەیت، لەگەڵ هونەری چاوپێکەوتن و هەڤپەیڤیندا ناگونجێ، چونکە لەوانەیە ئەو کەسایەتییە حەز بکات لەو کەناڵە، یان لەو گۆڤار و ڕۆژنامەیەدا قسە بکات، لەگەڵ ئەو ڕۆژنامەنووسە ئاسوودەیە و قسە دەکات، بەڵام لەگەڵ کەناڵ و گۆڤار و ڕۆژنامەی دی، یان لەگەڵ ڕۆژنامەنووسێکی دی حەز ناکا قسە بکات.

* ناکرێ ڕۆژنامەنووس بە ڕقەبەرایەتی و دەمارگرژی کار بکات و بچێتە لای کەسانێک بە مەبەستی شکاندنەوە و پاشقوڵ گرتن، لێیان نزیک ببێتەوە و بیاندوێنێ، خۆ ئەگەر ڕۆژنامەنووس قەناعەتی بەو کەسایەتییە نییە و نایەوێ ددان بە کاریگەری و ڕۆڵی ئەودا بنێ، ئەوە دەتوانێ ئەو کەسە فەرامۆش بکا و پشتگوێی بخات. خۆ ئەگەر گفتوگۆیەکی دامەزراند و بیروڕایەکانی ئەو کەسەی بەدڵ نەبوو، ئەوە، یان نەدەبوو لە بنەڕەتەوە قسەی لەگەڵ کردبا، یان دەبێ تا کۆتایی گوێی لێ بگرێ و بایەخی پێبدات، تەنانەت ئەگەر بیروڕای ئەویشی بەدڵ نەبوو، ئەوە دەکرێ دواتر بە وتار و نووسینی سەربەخۆ ڕوونکردنەوە بدات و وەڵامی کەسەکە بداتەوە و زانیارییەکانی بۆ ڕاست بکاتەوە تا بۆ مێژوو و ئایندە و ڕاستی، ڕووداوەکان بخرێنەوە ناو سەمت چوارچێوەی خۆیانەوە. ئێستا هەندێک هەن کە ناویان لەخۆ ناوە (ڕۆژنامەنووس!)، دوای نووسینی وتارێکی سووکایەتی کردن بە کەسێک، کەسایەتییەک، ئینجا دەچنە لای و داوای گفتوگۆی لێ دەکەن، تومەز کاکی (ڕۆژنامەنووس!) ویستوویەتی بەناو زڕاندن و دەمشڕی، خۆی بەو کەسایەتییە بناسێنێ، پاشان دەچێتە لای و دەیەوێ بیروڕای لێ وەربگرێت، کە کەسەکە ئەو چاوپێکەوتنە ڕەت دەکاتەوە لەگەڵی بیکات، ئیدی دەکەوێتە پەلەقاژە و دەستەودامان بوون بۆ گەیشتن بەو چاوپێکەوتنەو هەر لەو ڕۆژنامە و گۆڤارەی سووکایەتی بە کەسەکە کراوە دەیەوێ پێی بگات و بیدوێنێ، یان لە ڕێگەی ئەو چاوپێکەوتنەوە خۆی بە کەسەکە بناسێنێ، ئەگەر ئەوەشی بۆ نەچووە سەر، دەکەوێتە سووکایەتی پێکردن و وتاری زبری لە بارەوە دەنووسێ.